

УРОК 23

Тема уроку. Населення Азії.

Мета:

навчальна: сформувати знання про населення Азії, урбанізаційні процеси, світові міста, міські агломерації в Азії, мегаполіси Японії та Китаю, працересурсний потенціал;

розвивальна: розвивати вміння критично мислити, виділяти істотні ознаки, порівнювати, будувати логічні схеми, встановлювати взаємозв'язки, тлумачити факти та погляди, робити висновки, сприяти розвитку комунікативних властивостей мовлення;

виховна мета: виховувати зацікавленість до сучасного світу, бажання розуміти соціально-економічні процеси, які в ньому відбуваються.

Хід уроку

Населення Азії.

Для демографічної ситуації більшості азійських країн тривалий час був характерний *II тип відтворення населення*. У повоєнні роки рівень смертності знизився вдвічі. Це було спричинено міжнародною допомогою, створенням системи охорони здоров'я тощо. За умов слабкої економіки «демографічний вибух» зіграв негативну роль у соціально-економічному розвитку країн. Завдяки ефективній демографічній політиці у багатьох країнах (Китаї, Сінгапурі, Ірані, В'єтнамі, КНДР) «демографічний вибух» вдалося приборкати, й нині природний приріст має тенденцію до спаду. Менш ефективними виявилися заходи з регулювання народжуваності в Індії та більшості арабських країн.

В останніх й донині залишаються високими показники природного приросту (понад 20 осіб/тис.). В останні роки ряд країн Азії перебувають на різних стадіях демографічного переходу **від II до I типу відтворення населення**. Раніше за інші азійські країни перейшла до *I типу відтворення Японія*. Нині в країні відбувається *депопуляція з від'ємним природним приростом населення: -1,8 осіб/тис.* У країні зростає середня тривалість життя. Останнім часом до **I типу відтворення** також з низьким природним приростом перейшли Грузія (1,6 осіб/тис.), Республіка Корея (2,6 осіб/тис.), Таїланд (3,2 осіб/тис.), Вірменія (3,9 осіб/тис.), Кіпр (4,7 осіб/тис.), Китай (4,7 осіб/тис.), Сінгапур (4,9 осіб/тис.), КНДР (5,3 осіб/тис.). За показником смертності завершився, а за показником народжуваності триває демографічний перехід у Монголії, Індонезії, Ірані, Лівані, В'єтнамі, Туреччині, Кувейті, ОАЕ.

Міграції населення за межі Азійського регіону були інтенсивними у другій половині XIX ст. Тоді вихідці з Китаю та Індії у *пошуках роботи* виїздили до Америки та островів Океанії. У XX ст. поширилися міждержавні міграції у межах самої Азії. Зокрема, економічні причини призвели до переселення китайців до країн Південно-Східної Азії, а індійців – на Шрі-Ланку. Тривають *релігійні міграції між Індією та Пакистаном*. З політичних міркувань люди виїжджають із районів політичного напруження, утворюючи *потоки біженців*. Це характерно, зокрема, для Сирії, Йорданії, Палестини, Афганістану, Камбоджі, КНДР.

Азійські країни мають *високий працересурсний потенціал з низькою вартістю робочої сили*. Швидка індустріалізація та модернізація виробництва багатьох азійських країн, зростаюче застосування новітніх технологій зумовлюють швидке створення нових робочих місць у містах. Випереджальний розвиток сфери послуг, у т. ч. освіти, сприяє поступовому підвищенню кваліфікації економічно активного населення. На селі зростає продуктивність праці на тлі відставання в соціально-економічному розвитку. Це призводить до збільшення надлишкової робочої сили в сільській місцевості та переміщення величезних мас селян до міст.

Національний та релігійний склад населення

На території Азії проживає *понад 1100 націй та народностей*, які перебувають на різних ступенях етнічного розвитку. Їхні мови належать до багатьох (близько 15) мовних сімей. Там є дуже малі етноси, а поряд з ними проживають *найчисленніші народи світу: китайці, хіндустанці, бенгальці та японці*. Через те більшість азійських країн за національною структурою населення є багатонаціональними. Понад 150 націй та народностей проживає в Індії та Індонезії, близько 75 – на Філіппінах, понад 55 – у Китаї та В'єтнамі, понад 30 – в Ірані, Афганістані, М'янмі, Таїланді. Часто межі розселення народів (наприклад, курдів, пенджабців, азербайджанців) розчленовано державними кордонами, що спричиняє багато складних міжетнічних проблем. *Однонаціональних країн небагато. Це Японія, Республіка Корея, КНДР, Бангладеш, Вірменія, арабські країни Західної Азії. Двонаціональною країною є Кіпр.*

Дуже складним є мовний склад населення Азії. Найбільша кількість населення говорить мовами *китайсько-тибетської (китайська, мови народів Тибету та М'янми), індоєвропейської (гінді, бенгальська, пенджабська, вірменська, таджицька, фарсі, пушту), семіто-хамітської (арабська, єврейська) та алтайської (турецька, казахська, монгольська, корейська, японська) мовних сімей*. Кавказьку мовну сім'ю утворюють грузинська, абхазька та інші мови. У Південно-Східній Азії проживають народи австронезійської мовної сім'ї. Деякі мови народів Азії належать до найбільших за кількістю її носіїв: *китайська (Китай, Тайвань, Сінгапур, Малайзія), гінді (Індія), бенгальська (Бангладеш), японська, корейська, в'єтнамська, тамільська (Шрі-Ланка), турецька, пенджабі (Пакистан) та інші.*

В Азії зародилися всі три світові релігії. Більшість держав Азії сповідують **мусульманство (іслам)**. Іслам поширений переважно в *Західній, Центральній, частково Південній (Іран, Афганістан, Пакистан, Бангладеш) та Південно-Східній Азії (в Індонезії, Малайзії, Брунеї)*. **Буддизм** сповідують переважно у *Східній та Південно-Східній Азії*. Прихильників **християнства** в Азії небагато: *католицизм поширене на Філіппінах, православ'я – у Грузії, частково на Кіпрі*. Азія також породила багато національних релігій: *іудаїзм в Ізраїлі, індуїзм в Індії, Непалі, на Шрі-Ланці, конфуціанство в Китаї та Кореї, даосизм у Китаї, синтоїзм у Японії*. Традиційні племінні вірування збереглися переважно у внутрішніх гірських районах Індії, Китаю і країнах Південно-Східної Азії.

Розселення

Середня густина населення Азії – 134,6 осіб/км². Там спостерігається *найбільша в світі густина сільського населення – понад 60 осіб/км²*. Однак населення в Азії розміщене вкрай нерівномірно. Існують держави, що входять до *топ-10 з найбільшою густиною населення: Сінгапур (7638,9 осіб/км²), Бахрейн (1854,5 осіб/км²), Бангладеш (1144,5 осіб/км²), Мальдіви (1144,3 осіб/км²)*.

Малозаселено Центральну та частково Західну Азію. Найбільш високогірні частини Тибету та Гімалаїв взагалі не мають постійного населення. *Монголія є найменш заселеною країною в світі (менш ніж 2 особи/км²).*

Урбанізаційні процеси

Протягом другої половини ХХ ст. частка міського населення в усіх країнах Азії мала *тенденцію до зростання*. Основним чинником зростання міського населення був високий природний приріст у самих містах. Згодом індустріалізація азійських країн значно посилила урбанізаційні процеси. Спершу цей процес охопив Японію, пізніше – Республіку Корею, Сінгапур, Тайвань, а згодом й нафтодобувні країни Західної Азії та Туреччину, Китай.

Нині *середній рівень урбанізації Азійського регіону становить 59,5 %*. Він значно поступається усім, окрім Африки, регіонам світу. Для ряду країн Азії вже характерний *високий рівень урбанізації*. Зокрема, це Сінгапур (100 %), Японія (91,3 %), Ізраїль (92,1 %), Республіка Корея (83,2 %), Монголія (71,2 %), КНДР (60,3 %), Казахстан (55,1 %), Китай (52,6 %), а також арабські країни (зокрема, Катар – 99,2 %, Кувейт – 97 %) і держави Закавказзя. Водночас *низький рівень урбанізації мають Шрі-Ланка (18,3 %) та Непал (18,2 %)*. У більшості країн Азії темпи урбанізації випереджають темпи приросту промисловості, будівництва та сфери послуг, через те виникає явище *хибної урбанізації*.

В багатьох азійських країнах відбувається модернізація села, що призводить до процесу *рурбанізації*. По-перше, на село переносяться, розширюються й модернізуються підприємства з переробки сільськогосподарської сировини. По-друге, в селах – відносно дешева робоча сила. Там з'являються швейна та взуттєва промисловість, складальні підприємства з електроніки та електротехніки, виробництва сувенірів, простих виробів з пластмас або металів. Наприклад, у селах на півдні Китаю сконцентровано 80 % світового виробництва гудзиків і застібок. Так, у *сільській місцевості багатьох країн Азії (Таїланду, Філіппін, Індонезії, Малайзії) формуються «агропромислові міста»*.

Світові міста, міські агломерації та мегаполіси в Азії

Із 50 відомих у світі міст-мультимільйонерів в Азії розташовано 36, у 14 з яких проживає понад 10 млн осіб. До найбільших міст світу належать китайські Чунцин (30,2 млн осіб), Шанхай (24,2 млн осіб) і Пекін (21,1 млн осіб). Всього в Китаї є 17 міст-мультимільйонерів, в Індії – 4, у В'єтнамі та Пакистані – по 2; у

Бангладеш, Індонезії, Іраку, Ірані, Республіці Кореї, М'янмі, Саудівській Аравії, Сінгапурі, Таїланді, Туреччині, Японії – по 1.

Із переліку 173 світових міст в Азії розташовано – 37. Їх найбільше всього в Індії та Китаї.

Навколо міст виникли найбільші у світі міські агломерації. З топ-10 найбільш населених агломерацій світу 8 розміщено в Азії. Найпотужнішими з-поміж них є Токійсько-Йокогамська (37,9 млн осіб), Джакарта (31,8 млн осіб), Делі (26,5 млн осіб), Маніла (24,2 млн осіб) та Сеул-Інчхон (24,1 млн осіб).

В Японії та Китаї виникли найбільші форми міського розселення – мегаполіси. Так, в Японії сформувався мегаполіс Токайдо. Він займає площу 70 тис. км², де живе понад 70 млн осіб, що становить 56 % населення країни. Два мегаполіси сформувалися на південно-східному узбережжі Китаю: Дельта річки Янцзи та Гонконг/Сянган – Гуанчжоу (охоплює 11 агломерацій з населенням майже 50 млн осіб).

Світові міста в Азії

Місце в світі	Місто	Тип	Країна	Місце в світі	Місто	Тип	Країна
3	Гонконг	Альфа+	Китай	67	Гуанчжоу	Бета	Китай
5	Сінгапур	Альфа+	Сінгапур	70	Хошімін	Бета	В'єтнам
6	Токіо	Альфа+	Японія	74	Ченнай	Бета	Індія
7	Шанхай	Альфа+	Китай	77	Карачі	Бета	Пакистан
9	Дубай	Альфа+	ОАЕ	80	Ер-Ріяд	Бета	Саудівська Аравія
12	Пекін	Альфа	Китай	83	Абу-Дабі	Бета-	ОАЕ
16	Мумбай	Альфа	Індія	84	Нікосія	Бета-	Кіпр
23	Куала-Лумпур	Альфа	Малайзія	89	Колката	Бета-	Індія
24	Сеул	Альфа	Республіка Корея	96	Манама	Бета-	Бахрейн
26	Джакарта	Альфа	Індонезія	106	Шеньчжень	Бета-	Китай
33	Нью-Делі	Альфа-	Індія	111	Осака	Бета-	Японія
35	Стамбул	Альфа-	Туреччина	115	Ханой	Гамма+	В'єтнам
42	Бангкок	Альфа-	Таїланд	119	Доха	Гамма+	Катар
43	Тайбей	Альфа-	Тайвань (КНР)	120	Лахор	Гамма+	Пакистан
54	Маніла	Бета+	Філіппіни	122	Джидда	Гамма+	Саудівська Аравія
58	Тель-Авів	Бета+	Ізраїль	124	Амман	Гамма+	Йорданія
59	Бангалор	Бета+	Індія	125	Хайдарабад	Гамма+	Індія
65	Бейрут	Бета	Ліван	129	Ель-Кувейт	Гамма+	Кувейт
				138	Алмати	Гамма	Казахстан

ДІЗНАТИСЯ БІЛЬШЕ

1. <https://sway.office.com/7dBQ20oultTtQ1cu?ref=Link&loc=play>

Опрацювати конспект вищерозміщеного матеріалу та параграф підручника Безуглий В.В. Географія (рівень стандарту): підручн. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти навч. закл. – Київ: Генеза, 2018. – 192 с. § 15.